

Звичаї нашого народу: Етногр. нарис: У 2 т. – К.: Оберіг, 1991. – Т. 1. – 455 с., Т. 2. – 447 с.; Хмельовський О. Теорія образотворення. Кн. 1. – Луцьк: ЛДТ, 2000. – 512 с.; Фоменко О.А. Сигнал і знак в аналізі архітектурної форми: Автореф. дис. ... канд. арх. – Київ, Харків, 1997. – 20 с.; Хобзей Н. Гуцульська міфологія. Етнолінгвістичний нарис. інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Л., 2002. – 216 с. 5. Арістотель. Поетика / Пер. з старогрец. Б. Тен // Пам'ятки естетичної думки. – К.: Мистецтво, 1967. – 134 с. 6. Карасев Л.В. Онтологія и поетика // Литературные архетипы и универсалии / Под ред. Е.М. Мелетинского. – М.: Рос. госуд. гуманитарный ин-т, 2001. – 433 с. 7. Там само. С. 293–348. 8. www.refine.org.ua. (українські автореферати). Емпатія і комунікація. 9. Україна в словах: Мовознавчий словник довідник / Упоряд. і кер. авт. кол. Н. Данилюк. – К.: ВЦ “Просвіта”, 2004. – С. 596. 10. Там само. С. 602. 11. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / НАНУ. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К.: Наук. думка, 2003. – Т. 4. – С. 488. 12. Україна в словах: Мовознавчий словник довідник / Упоряд. і кер. авт. кол. Н. Данилюк. – К.: ВЦ “Просвіта”, 2004. – С. 599. 13. Фуко М. Слова и вещи. – СПб.: А-сад, 1994. – С. 54. 14. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / НАНУ. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К.: Наук. думка, 2003. – Т. 2. – С. 307. 15. www.u_03_gomeo_005.html “Гомеопатія як системна наука”. 16. Білокін С. Заборонена наука евгеніка // Артанія. Альманах. Кн. 4. – 1998. – С. 33. 17. Балушок В. Обряди ініціації українців та давніх слов'ян. – Львів–Нью-Йорк: М.П.Коць, 1998. – С. 47.

УДК 711

М. Ксєневич

Київський національний університет будівництва та архітектури,
кафедра дизайну архітектурного середовища

АНАЛІЗ ТА ПРОПОЗИЦІЇ НАПРЯМІВ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЯВИЩА “СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА АРХІТЕКТУРА”

© Ксєневич М., 2006

Розглянуто поняття “архітектура”, “українська архітектура” та “сучасна українська архітектура”. Визначено основні передумови пізнання та творення сучасної української архітектури.

Діюче в архітектурній теорії та практиці в Україні поле визначення понять явища, складових, контексту і прояву системи сучасної української архітектури охоплює значну кількість різноаспектних, різноскладових, різногалузевих характеристик, що показано на рис. 1, 2. Це створює проблемну ситуацію щодо умов однозначності розуміння, підстав прийняття збалансованих, оптимальних, ефективних рішень, визначення підходів і методів вирішення актуальних та перспективних завдань сучасної архітектурної діяльності в Україні. Тож для опрацювання вищевказаних пропозицій проаналізуємо типові матеріали щодо цього питання.

Коротко про діюче поле визначення поняття “архітектура”

Важливим для нашого аналізу та пропозицій є розгляд питання як на загальному рівні поняття “архітектура”, так і кореспонденції щодо особливого поняття “українська архітектура” та конкретизованого, адресного поняття “сучасна українська архітектура”. Це органічно висвітлить та взаємопов'яже рівні явища архітектури та надасть можливість зробити певний крок до систематизації та класифікації діючого обширу матеріалів з цього питання за новітніми тенденціями сучасних світових та українських архітектурних теорій і практик. Фактологічною базою для цього слугуватимуть вибіркові, типові матеріали з фахових словників та підручників, статей, досліджень організацій, установ, виступів видатних фахівців та особистостей різних часів, народів, культур.

Запропонований підхід щодо викладення матеріалу, сподіваємося, надасть різносторонню зваженість, разом з тим цілісність підґрунтя для аналізу та пропозицій стосовно проблематики питання, що розглядається.

• СЛОВО, ПОНЯТТЯ, ЯВИЩЕ, СКЛАДОВІ АРХІТЕКТУРИ

- слово, поняття “архітектура” (побутові та професійні визначення);
- явище архітектури як первинна система забезпечення життєдіяльності;
- реалізація, етапи, стан і форми існування архітектури, її носії;
- сфери, об’єкти, складові інструментарію архітектури та її компоненти.

• СУЧАСНІ ВИЗНАЧАЛЬНІ ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ

- визначення поняття “функції архітектури”, їх місце і роль (матеріальне та ідеальне в архітектурі);
- основні завдання, що покладаються на сучасну архітектуру;
- визначальні функції сучасної української архітектури;
- призначення сучасної української архітектури.

• СУТТЄВІ ВЛАСТИВОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ

- специфіка реалізації суттєвих властивостей сучасної архітектури;
- основа, сутність, поєднання форми і змісту сучасної архітектури;
- пріоритети та єдність сучасної української архітектури;
- суттєві мета, засоби і результати особистісних та суспільних складових системи сучасної української архітектури

• ПРОПОЗИЦІЇ СУЧАСНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “УКРАЇНСЬКА АРХІТЕКТУРА” І “УКРАЇНСЬКА НАРОДНА АРХІТЕКТУРА”

- пропозиції визначення явища і поняття “сучасна архітектура” та “сучасна українська архітектура”;
- особливості, явища і визначення поняття “народна архітектура” та “українська народна архітектура”

Рис. 1. Поле визначення поняття “сучасна українська архітектура”

Так, “Великий тлумачний словник сучасної української мови” (2002 р.) визначає поняття “архітектура” як мистецтво проектування, спорудження та художнього оздоблення будов; будівельне мистецтво, а також характер, стиль будови. Вказане поєднання мистецтва і будівництва вимагає дати їх тлумачення. Відповідно, “мистецтво” трактується словником як творче відображення дійсності в художніх образах, творча художня діяльність; досконале вміння в якійсь справі, галузі, майстерність та “будівництво”, як галузь матеріального виробництва, спорудження і реконструкції будівель і споруд; наука про спорудження будов та їхнє художнє оформлення; архітектура. Аналогічно

трактують термін і поняття “архітектура” також інші фахові та енциклопедичні словники, причому, зрозумілим є необхідність врахування їхнього формату та вимоги щодо висвітлення матеріалу. Як бачимо, одна з ключових вимог щодо визначень – однозначність у вказаних трактовках – не простежується.

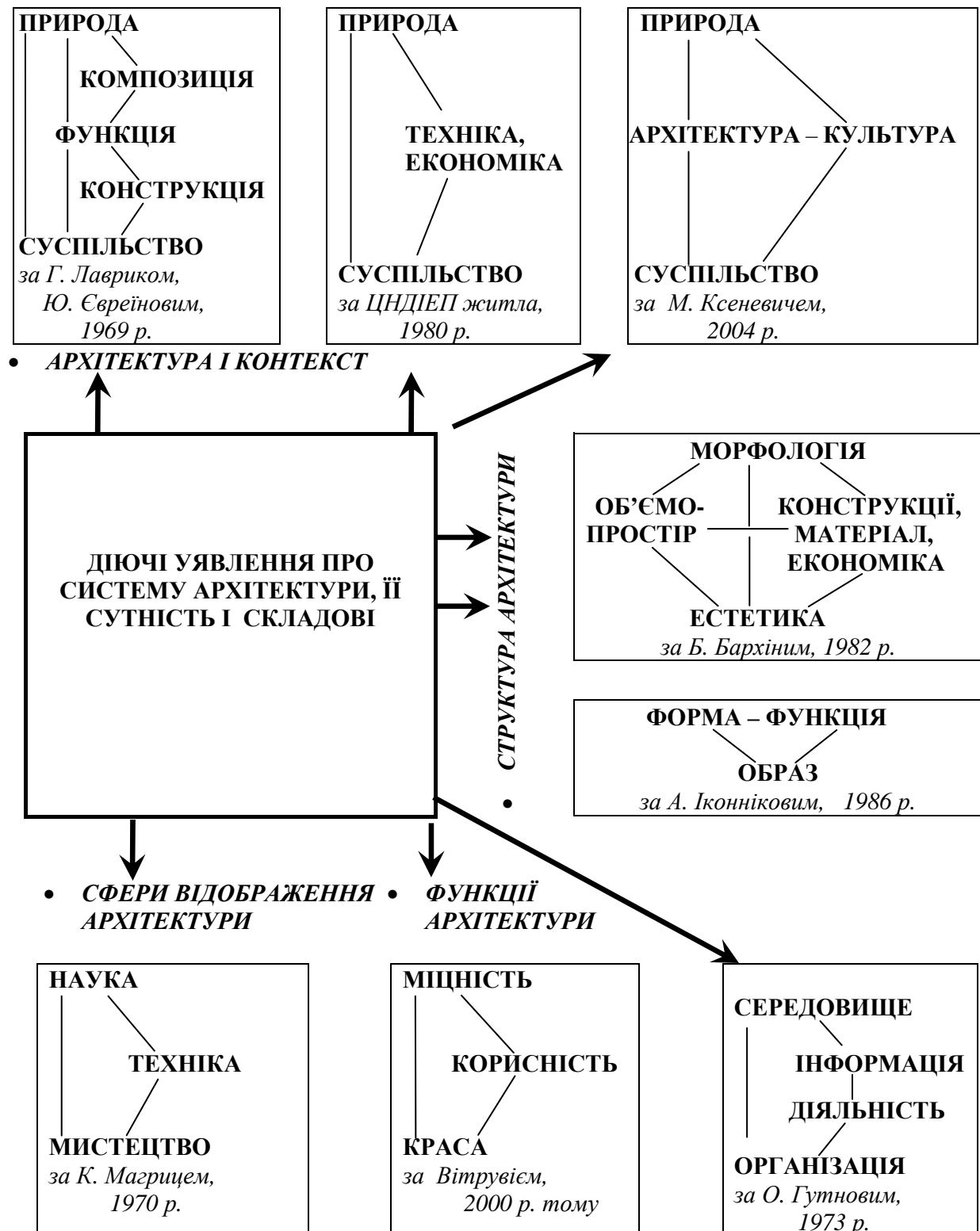

Рис. 2. Діючі уявлення про архітектуру: багатоскладовість, багатоаспектність та багатоконтекстуальність (узагальнене моделювання)

Також можна спостерігати неоднозначне визначення поняття “архітектура” різними фахівцями та особистостями різних часів, народів, культур, що як “барометр” реагують на пріоритети щодо властивостей, аспектів явища у мінливому просторі, часі, інформації людського буття. Разом з тим простежується й певна усталеність визначень, якостей, проявів явища “архітектура”.

Так, вже М. Вітрувій (I ст. до н. е., Рим) визначав архітектуру як об’єкт, що поєднує в собі “користь, міцність і красу”. Так само стверджують ще й в наш час багато архітекторів, особливо радянських, серед них вчені А.Н. Попов і В.Г. Шимко (XX ст., Росія) [8]. Цим стверджується одна з сторін розуміння буття і природи функцій архітектури – як матеріальної, раціональної, прагматичної, об’єктної. При цьому, очевидно, і не треба забувати й про другу, не менш важливу, суб’єктну, ідеалістичну, ірраціональну сторону, про що наголошують інші дослідники теорії і практики архітектури.

А саме, Л.Б. Альберті (XV ст., Італія) трактував архітектуру як “мистецтво, без якого ніяк не можна обійтися і яке приносить користь, з’єднану з насолодою і достоїнством”. Альберті підкреслював це в епоху Відродження, коли взірцем вважали гуманістичну спрямованість філософії, мистецтва, архітектури Древньої Греції [1]. Тому, може, правильною є трактовка архітектури як сфери “мистецтва”, бо малювали, відтворювали, по суті, творили, реанімували через тисячі років зразки архітектури Древньої Греції, Древнього Риму як взірць, об’єкт для імітації в нових історичних умовах. Це проявилось також в XX столітті в країнах, при певних політико-ідеологічних умовах саме з позицій мистецтва. Зрозуміло, що така архітектура була орієнтовна на панівні верства суспільства, причому паралельно існувала народна архітектура. Це, безумовно, прояв другої сторони мислення і творення щодо архітектури, її природи, сутності та існування – ідеалістичної, ідеологічної.

Вже в нових історичних умовах, після соціальних змін, спалаху промислової, економічної, раціоналістичної “лихоманки”, очищення професійної архітектури від “ізілшеств”, зустрічаємо новий підхід – модерн. До речі, в цей час використовують також досвід народної архітектури як засіб адресації, ідентифікації та контекстуальності, а також економічно-технічного, раціоналістичного підходу.

Як приклад визначення на новому етапі архітектурної діяльності є теоретичні і практичні досвіди Ле Корбюзьє (XX ст., Франція). За результатами численних досліджень явища архітектури певну сутність визначення поняття “архітектура” він розкриває так: “Архітектура виникає як деяка кристалізація всюди, де творча ідея піднімається над простою утилітарністю”. Хоч і назвав “дім машиною для житла”, при цьому стверджував: “Не можна було б запустити в дію цю “житлову машину”, якщо би вона не задовольняла духовні запити. Де починається архітектура? Вона починається там, де закінчується машина” [3]. Як бачимо, Ле Корбюзьє на практиці і в теорії поєднує дві сторони цілого – раціональне та ірраціональне, матеріальне й ідеальне, об’єктивне і суб’єктивне.

Особливо треба підкреслити місце, роль і характер викладення архітектурознавчих матеріалів у письменників, що нами також надається.

Так, М. Гоголь (XIX ст., Україна) розглядав архітектуру як мистецтво, підкреслюючи історичну, контекстуальну природно-середовищну, етнічну, культурну, духовну, ідентичну і адресну якість. Ось лише уривок з його статті про архітектуру: “Архітектура – то ж літопис світу: вона говорить навіть тоді, коли вже мовчать і пісні, і перекази, і коли вже ніщо не говорить про народ, що пішов у минуле. Нехай же вона хоча б уривками виявляється серед наших міст у такому вигляді, в якому вона була при віджилому вже народі, щоб при погляді на неї осявала нас думка про минуле його життя та заглиблювала би нас у його побут, у його звички і рівень розуміння та викликала би в нас вдячність за його існування, що була сходинкою нашого власного досягнення”. Він підкреслював непродуктивність запозичень і перенесень правдивої, природної архітектури до іншого контексту, середовища і духовності, виступав проти однаковості і сірості в архітектурі [2].

Важливим для нашого підходу, з позиції еволюції пізнання та все повнішого, достовірного розкриття природи, її сутності та проявів, є тлумачення поняття “архітектура” у новітніх наукових, світоглядних дослідженнях. Розглянемо приклад, на наш погляд характерне з позицій фено-

менології, сучасної філософії поняття “архітектура” [А. Беломесяцев, 2005р.] де стверджується правомірність безлічі тлумачень проявів архітектури, що наближають до істини. Адже, “не можна показати архітектуру як об’єкт”, тобто “ткнути пальцем”. “Очевидно, річ не в тому, аби дошукатися цієї істини, а в тому, аби кожну з прийнятих позицій відбити у внутрішньо несуперечливій системі понять, за якою розглядають архітектуру як єдине й у гносеологічному (пізнавальному), і в онтологічному (сутностному) планах. У цьому випадку вирішення проблем пізнання архітектури як явища, як сукупності проблем формування архітектурного середовища, визначення критеріїв цінностей й оцінки не будуть утруднені за наявності не двох (“архітектура – мистецтво”... чи “не мистецтво”), а безлічі тлумачень цього поняття”. Пізнання архітектури, як й інших явищ дійсності, “злиті в єдиний безупинний процес пізнання, наближення до істини. Архітектура – це і специфічне суспільне явище, пов’язане з мистецтвом, наукою, технікою, виробництвом ..., але не тотожне їм. Це універсальний феномен людського існування, відображений часовими–тимчасовими – просторовими – тимчасовими змінами навколишнього середовища з метою самовираження особистості, гармонізації простору і передачі генетичної інформації нащадкам” [1].

Попри певну важливість і новизну запропонованого підходу розгляду та тлумачення явища архітектури, навряд чи можна погодитися з висновками щодо допустимості безлічі тлумачень архітектури як кінцевого результату наукового дослідження. Адже, розглядаючи конкретну тему і проблему у певних межових визначеннях, необхідно й отримати позитивний чи негативний конкретний результат на певному етапі пізнання. Тим більше, безвідносна допустимість безлічі (незліченної кількості) тлумачень у запропонованій концепції у такому разі не наближає до істини пізнання певного явища дійсності, хоч має відповідні власні конкретні характеристики природи, сутності та існування у певному контексті та просторі, часі, інформації. Бо, як відомо, істина “виражає сутнісний зміст та безпосередньо мету пізнавального процесу і характеризує його результат – знання як адекватне відображення суб’єктивної та об’єктивної реальності в свідомості людини”, а отже, й “виражає одне з двох або багатьох істинних значень” [9], розуміючи при цьому певну обумовленість історичної обмеженості у пізнавальних можливостях, що залежить від рівня розвитку пізнавального інструментарію. На кожному конкретному етапі пізнання відносно правильно відтворюється об’єкт та з розвитком пізнання наповнюється новими якісними визначеннями предмета, все точніше його відтворює [9]. Вказане передбачає певну систематичну актуалізацію, поглиблення, більш достовірне визначення поняття архітектури. Особливого значення вказане набуло на сучасному, істотно новому етапі розвитку України, її архітектурної теорії і практики.

Засадничими, на наш погляд, є визначення архітектури у підручниках для архітекторів, важливі з позицій, що закладаються до свідомості як фахові знання майбутніх професіоналів – одного з впливових суб’єктів архітектури. Наведемо декілька характерних прикладів.

Так, у підручнику Московського архітектурного інституту – “Введение в архитектурное проектирование” автори Б.Ф. Крінський, В.С. Колбін, І.В. Ломцов, М.А. Туркус, Н.В. Філатов (1974 р., Росія) подають таке визначення: “Архітектура є однією з важливіших галузей творчої, діяльності людства, результат якої – житлові, громадські, виробничі будівлі та інженерні споруди, а також їхні комплекси, міста загалом зі всіма видами благоустрою для задоволення насущних матеріальних потреб людей та їхніх естетичних запитів”... “Кожній епосі відповідає своя, історично обумовлена архітектура, що відрізняється особливими стильовими ознаками”. “Географічне середовище тієї чи іншої країни і національні особливості певного народу також накладають на архітектуру відбиток, за яким розрізняють в архітектурному стилі відповідної епохи її місцеві, регіональні особливості”. “Архітектурна діяльність, що охоплює проектування і будівництво, пов’язане з різними галузями будівельної промисловості, наукою, технікою і мистецтвом”. “Приведення у відповідність трьох начал архітектури – науки, техніки та художньої майстерності – вимагає від архітектора у його творчій діяльності наукового методу мислення, тобто вміння бачити, відчувати і розуміти множинне у взаємодії, проявляти це у відповідній конкретній гармонічній композиції”.

“Архітектура, як й інші складні, багатоаспектні види діяльності людини, нині розглядаються на стику різних наук. Це стосується не тільки поняття архітектури загалом, але й кожної її складової”. Зміст архітектурного твору є складним, не тільки утилітарно-технічним, а й соціальним

та ідейно-художнім. Відмінність мистецтва архітектури від інших видів мистецтв (живопису, скульптури, музики та ін.) полягає у тому, що архітектура діє на свідомість людини не тільки ідейно, але й передусім матеріально, змінюючи навколишню дійсність”. “Зручність (користь), міцність, економічність і краса є найважливішими вимогами, що висуваються до архітектурних будівель, споруд та їхніх комплексів. Втілення цих вимог в архітектурних творах – основний критерій реалістичної архітектури. У вказаній вище формулі міститься важливіший принцип єдності утилітарної та художньої сторін архітектури”.”Одним з основних проявів архітектури є розвиток масового житлового будівництва, об’єктів обслуговування, для чого має бути використаний досвід народної архітектури, державного регулювання для задоволення широких верств населення”.

Отже, як бачимо, ключовими у наданому вище матеріалі є такі пункти: по-перше, що архітектура є однією з важливих галузей творчої діяльності людства, а також є особливим мистецтвом, що діє на свідомість матеріально та ідейно, змінюючи реальність. Своєю чергою, будівлі задовольняють матеріальні потреби людей та їхні естетичні запити; по-друге, кожній епосі притаманний свій архітектурний стиль, який історично обумовлений та розрізняється за місцевими та регіональними особливостями під впливом географічного середовища конкретної країни та національних особливостей; по-третє, визначені три начала архітектури: наука, техніка та художня майстерність; по-четверте, архітектура розглядається на стику різних наук, а зміст архітектурного твору складається з: утилітарно-технічного, соціального та ідейно-художнього; по-п’яте, найважливішими вимогами до архітектури є основний критерій реалістичної архітектури – зручність (користь), міцність, економічність і краса, єдність утилітарної та художніх сторін архітектури; по-шосте, основним проявом архітектури є розвиток масового житлового будівництва, об’єктів обслуговування на базі досвіду народної архітектури та державного регулювання.

Аналізуючи вищенаведене з позицій часової відстані, змін концепції життєдіяльності та світобачення, зокрема соціально-політичної, світоглядно-культурної, інформаційної складових, а також враховуючи досвід не лише закритої, тотолітарно-детермінованої системи – радянської, а й відкритих систем багатьох країн світу, можна зробити висновок: підручникові визначення нас вже не можуть задовольнити. Адже, на наш погляд, вони не відповідають рівню сучасного пізнання не тільки загального поняття “архітектура”, а й, тим більше, потребам і напрямам визначень особливих понять “українська архітектура” та конкретних – “сучасна українська архітектура”.

Вже наступний підручник Московського архітектурного інституту – “Методика архітектурного проектування” (Б. Г. Бархин, 1982) вважав за доцільне з теоретико-методологічної позиції підходити до архітектурного об’єкта як до складної системи. На відміну від детермінованого підходу, як це було показано вище, який передбачає вирішення завдань їхніми частинами з подальшим підсумовуванням результату, системний підхід передбачає одночасний розгляд об’єкта загалом. До визначальних ознак архітектурної системи належать: цілісність, здатність розподілятися на підсистеми, ієрархічність будови та відкритість, тобто такі, що можуть активно взаємодіяти із довкіллям. Під довкіллям розуміють: фізичне оточення – природний ландшафт, клімат; штучне середовище (“друга природа”); соціальне оточення, або людське середовище; економічні умови. Отже, модель у широкому сенсі представляє архітектуру як систему, де: 1-й ієрархічний рівень охоплює систему “природа – суспільство – архітектура”. Своєю чергою, система “архітектура” має підсистеми – другий ієрархічний рівень, який містить: “об’єкт – середовище”, де пріоритетним є вирішення екологічних питань; “об’єкт – процес”, де приймаються функціонально-технологічні рішення щодо процесів, для яких створюється об’єкт; “архітектурно-морфологічна”, яка містить структурно-формотвірні складові підсистеми третього рівня, а саме: об’ємно-просторову, естетичну, конструктивно-матеріальну й економічну підсистеми.

Як бачимо, вже в цьому підручнику окреслено сучасні підходи до визначення архітектури як складної системи з відповідними ознаками (властивостями), багаторівневою структурою, а отже, й притаманним кожному рівню обсягом проблем завдань методів дослідження та практичного втілення в архітектурній діяльності. Фактично, саме за цим системним підходом сьогодні викладають в навчальних архітектурних закладах, зокрема й України. Разом з тим, назріває нова зміна

комплексу наукової парадигми щодо сучасної трактовки архітектури, на чому наголошують лідери нинішнього етапу розвитку архітектурознавства та архітектурної практики.

Важливими, на наш погляд, для сучасного розуміння явища та визначення поняття “архітектура” та відповідно сучасної трактовки поняття “українська архітектура” є наукові дослідження, проведені Українською академією архітектури в 1993, 2005 рр. [4, 7], Київським науково-дослідним інститутом теорії, історії, архітектури та містобудування в 1970 р. та іншими установами, а також вченими: В.П. Самойловичем (1961, 1977 рр.), В.В. Чепеликом (1967, 1999 рр.), А.В. Іконніковим (1986 р.), І.О. Фомінім (1997 р.), В.П. Глазичевим (1983, 2002 рр.). Ю.С. Яраловим (1985 р.), Г.І. Лавриком (1969 р.), К.А. Івановим (70-ті рр.), А.Е. Гутновим (1985 р.), Н.М. Дьомінім (1991 р.), В.О. Тимохінім (2004 р.), В.Г. Штолько (1993 р.) та багатьма іншими, що стало важливим підґрунтям сучасних досліджень з питань архітектурознавства, подальшої генези пізнання, дослідження феномена архітектури, її природи, сутності та існування, ключових властивостей, закономірностей, гіпотез тощо, що є наповненням наукових засад теорії архітектури.

Тож зазначимо важливу роль Української Академії архітектури з її концепцією “Національна програма розвитку архітектури України” (1993 р.). Попри традиційного визначення “архітектури як мистецтва формування життєвого середовища у всіх його проявах, які задовольняють матеріальні і духовні потреби людини і суспільства” [7], істотно новим в концепції є розкриття сучасних проблем, напрямів в діяльності та заходів щодо відродження національної української архітектури. Можливо, це зроблено вперше в українському та світовому архітектурознавстві.

Узагальнивши вищевикладене, зазначимо, що у наданих окремих типових прикладах архітектура трактується не однозначно, а саме: як “мистецтво”; як “мистецтво формування життєвого середовища”, як “будівельне мистецтво”; як “сфера взаємодії з наукою, технікою, мистецтвом”; як “сфера реалізації функцій “міцність–користь–краса”; як “багатофункціональне явище “середовище–організація–діяльність–інформація”; як “складна різновластива структура “морфологія–об’єм, простір–конструкції, матеріал, економіка, естетика”; як “форма–функція–образ”; як “архітектура і контекст “природа–суспільство–техніка, економіка”; як “природа–суспільство–композиція, функція, конструкція”; як “природа–суспільство–культура–архітектура” та ін.

Отже, проаналізувавши діючі уявлення про систему архітектури, її сутність і складові (табл. 2), а також поле характерних типових визначень поняття “архітектура”, наведених вище, можна зробити такий висновок. За всієї різноаспектності визначень проявляється також структурованість за ознаками приналежності до певної сфери людського прояву, наприклад, мистецтва, будівництва тощо та за рівнями охоплення сфер впливу: загальне, особливе, конкретне та інше.

Як бачимо, для більш повного, глибокого і достовірного пізнання явища “сучасна архітектура”, його наукових засад теорії, вдосконалення понятійного апарату як важливої складової наукознавства та архітектурознавства, так і практичної діяльності у сфері сучасної української архітектури є актуальними подальші дослідження. Передусім це стосується розкриття феномена явища у всій його багатомірності, цілісності і визначеності, системності та контекстуальності на загальних, особливих, конкретизованих рівнях явища “сучасна архітектура”, а також з врахуванням природи об’єктивного і суб’єктивного в архітектурі та сутності матеріального й ідеального.

Напрями розкриття феномена явища та сучасного пізнання та визначення поняття “архітектура”

Сучасне розуміння явища архітектури ґрунтується на новітніх світоглядних та науково-предметних уявленнях про природу, сутність та існування явища архітектури, розкритті її багатомірності, зокрема й двоїстості, об’єктивного і суб’єктивного, самодостатності, контекстуальності та інше [1, 4, 9], тому науковими передумовами визначення як загального поняття “архітектура”, так і особливо “сучасна архітектура” та конкретизованого “сучасна українська архітектура”, слугували базові матеріали енциклопедично-світоглядного напрямку та новітніх предметно-наукових досліджень [1, 4, 9 та ін.]. Вказане пропонується розглянути спочатку з позицій сучасного розуміння категорії “поняття” та відповідності наявних пропозицій об’єктивності природи, сутності

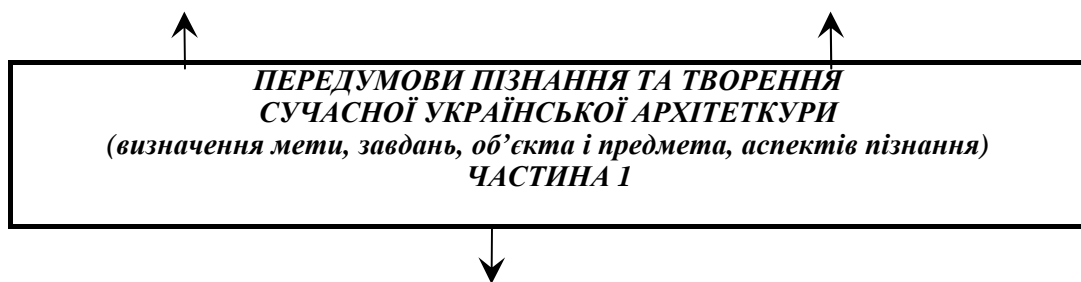
та існування явища, а також з позиції суб'єктивності, місця і ролі в цьому спостерігача-дослідника та творця-користувача архітектури. Сподіваємося, це дасть змогу за формою та змістом визначити напрями понятійного розкриття феномена явища та відповідності його сучасному рівню пізнання явища "архітектура". Вказаний підхід розкрито в рис. 3, 4.

УЯВЛЕННЯ І ПІЗНАННЯ СУБ'ЄКТА АРХІТЕКТУРИ залежно від об'єктивних та суб'єктивних причин поділяються:

- за метою, завданням, уявленням і пізнанням;
- за освітою, адресованістю, фаховою підготовкою, спеціалізацією (замовників, користувачів, творців, пропагандистів та ін.);
- за місцем дислокації (країни, регіони, області, райони, поселення);
- за демографічною, віковою, статевною та ін. ознакою;
- за етнокультурною ознакою тощо.

- **БАГАТОКОНТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ТА БАГАТОАСПЕКТНІСТЬ сучасної української архітектури залежно від конкретики її простору, часу, інформації:**

- місце в житті суб'єкта архітектури (суспільства, громади, особистостей);
- етнокультурної належності;
- сфери складових прояву об'єкта (соціальне, технічне, естетичне, матеріальне, ідеальне та ін.);
- розгалуженість типів і видів об'єкта (житлові, виробничі, рекреаційні, комунікаційні, обслуговування тощо);
- фактичний рівень якості об'єкта архітектури (масовий, індивідуальний, унікальний, пам'ятка архітектури, середовища тощо).

- **КОНКРЕТИЗАЦІЯ АДРЕСАЦІЇ ОБ'ЄКТА АРХІТЕКТУРИ ТА УМОВИ ЙОГО ПІЗНАННЯ. Своє та інше, спільне і відокремлене, однакове і різне:**

- пізнання і конкретизація своєрідного, неповторного через зіставлення з іншим;
- усвідомлення адресації, ідентифікації української архітектури в контексті з іншими етнічними архітектурами;
- проведення цілових, систематичних досліджень з метою проникнення в сутність та форми української архітектури, пізнання та оперувати знайденим у професійній діяльності.
- Сучасне пізнання української архітектури як феномена дійсності, людського буття українців напевно потребує значних зусиль, глибоких та ємних знань про її сутність, природу, історію творення й існування, визначення якості та усвідомлення її специфічних проявів, ціннісних орієнтацій, живучості в природному, соціальному і культурному контекстах як необхідної складової рівня цивілізованості та культури української нації і всього світу.
- Пізнання адресації, ідентифікації української архітектури – різного і однакового, відокремленого і спільного в архітектурних проявах, зіставлення їх з архітектурою інших народів, вміння оперувати досягнутим, завдання і зміст архітектурного професійного навчання, виконання і діяльності української вищої і середньої архітектурної та культурологічної шкіл.

Рис. 3. Основні передумови пізнання та творення сучасної української архітектури (частина 1)

Тож беручи до уваги вищезазначене та сучасне розуміння форми та змісту визначення категорії "поняття" [9] як важливої складової частини (елемента) кожної науки, зокрема й архітектурознавства, зазначимо, що визначення поняття того чи іншого явища дійсності розкриває спосіб та форми розуміння, абстрактне уявлення та відображення результатів пізнання певної предметно-об'єктної галузі дійсності, в нашому дослідженні архітектури. Вказане нами виконується на

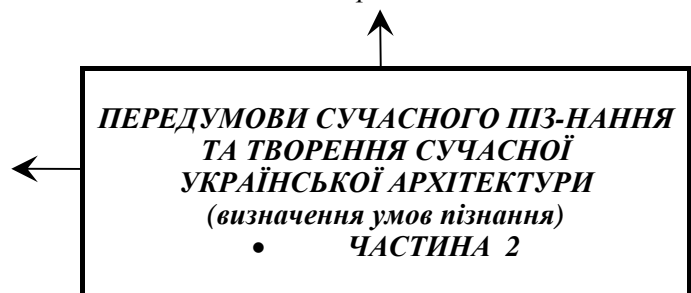
базі і через усвідомлення та відображення об'єкта у вигляді думок та характеристик, що охоплюють його істотні властивості, що віддзеркалюють його природу і сутність, у форматі загальних, особливих та конкретних проявів і ознак, що важливо і характерне, на наш погляд, для явища архітектури. Для цього нами проаналізовано та зіставлено сучасне розуміння змісту категорії "поняття" з результатом визначення поняття конкретної предметно-об'єктної галузі "архітектура", наведені раніше різними авторами, у різні часи та в різних країнах.

• **ЕТНОКУЛЬТУРНІ ТИПИ УКРАЇНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА ЇХНІ РІЗНОВИДИ**

- етноландшафтне усталене районування та відповідні йому архетипи України;
- етнокультурні типи та народна архітектура як збалансована цілісність архітектури, середовища та діяльності (розселення, садиби, вжиткових речей);
- формування, збалансованість, усталеність та синкретизм архітектури і людності;
- вплив факторів та умов активізації та деградації на ступінь активності формування архітектури;
- типологія архітектури відповідно до українського етносу та інших етносів, що компактно проживають в Україні і пограничних зонах;
- залучення та використання архетипів титульних та нетитульних етносів України та їх адаптація до умов, потреб певного етносу;
- народна архітектура, її вплив на професійну архітектурну діяльність, інтерпретація народної архітектури та новації.

• **СУЧАСНЕ МІРИЛО ПІЗНАННЯ ТА ТВОРЕННЯ АРХІТЕКТУРИ**

- архітектура відповідає людському життю, тому потребує постійного вивчення, поглиблення, пізнання і реалізації та необхідних і достатніх витрат;
- пізнання різнобарв'я архітектури, її адресації, відповідності, складності, динаміки, величі і краси.

• **ВИКОРИСТАННЯ ЗРАЗКІВ АРХІТЕКТУРИ ІНШИХ НАРОДІВ**

- практика, механізми та умови залучення зразків архітектури інших народів, політична експансія, ринкові відносини та ін.;
- негативні наслідки механістичного використання архітектурних зразків, культури на терені України;
- засоби захисту, забезпечення усталеності, незалежності, ідентичності та автентичності української архітектури.

- Архітектура існує в контексті з конкретним етнічним, природним та культурним середовищем. Особливо повно такий взаємозв'язок і вплив виявляється в народній архітектурі, що формує етнокультурні – ландшафтні типи архітектури українського народу, її архітектурні типи, усталені в просторі, часі, інформації України.
- Простежується тенденція спалахів національно-культурної активності (пасіонарності) як у створенні архетипів, так й інтерпретації (адаптації) запозичених зразків, які впали на благодатний ґрунт, прижились та набули нових відтінків або навіть нової якості (бароко, класицизм тощо).

Рис. 4. Основні складові пізнання та творення сучасної української архітектури (частина 2)

Виходячи з викладеного, важливим для нашого аналізу та пропозицій є наукові розробки, які відображають визначальні властивості архітектури, що впливають з автентичності об'єктивного та суб'єктивного в природі, сутності та існуванні архітектури. Тому, крім історично складених і

закріплених, загальновідомих уявлень та трактовок поняття “архітектура”, що донині використовуються, важливими є також такі, що виявляють нові, актуалізовані, науково обґрунтовані або й евристичні підходи, ідеї, погляди, аспекти, опрацювання щодо вказаного, стосовно не тільки загального, а й також особливого та конкретного щодо нашої теми дослідження сучасної української архітектури. Такий підхід може надати надійне підґрунтя розкриттю нових сторін складного, багатомірного явища архітектури та наблизить до сучасної достовірності, істинності сприйняття, розроблення або актуалізації чи уточнення теорії архітектури, насамперед її наукових засад.

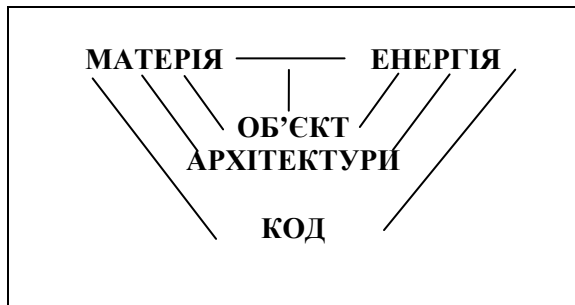
Серед таких, що нами виділені як важливі та першочергові для нашого дослідження, передусім ті, що стосуються феноменології та онтології явища архітектури, а також її природи і сутності [1, 9]. З’ясовано, що поняття “архітектура” ґрунтується на концепції нерозривності і водночас незводимості, нередукованості складових явища архітектури та їхнього відображення в понятті, а саме: свідомості і людського буття, особистісного й предметного світу, психофізіологічних і природних проявів, соціальної і духовної культури [1]. З цього випливає важливе передпосилання щодо сучасного віддзеркалення, пізнання та визначення конкретизованого поняття “українська архітектура” як, очевидно, й інших адресних суміжних архітектур: російської, польської, румунської, угорської тощо, так і не суміжних. Практика сучасної архітектури тому дає численні приклади [5, 6 та ін.]. Зупинимося на сучасному розумінні механізму формування та визначення цього поняття [1, 9].

Вважається, що процес формування визначення поняття того чи іншого явища відбувається через безпосереднє сприйняття та відображення його у свідомості суб’єкта, привносячи таким чином у сприйняття об’єкта суб’єктивне усвідомлення вже набутого досвіду суб’єктом. Тобто об’єкт віддзеркалюється і подається думкою суб’єкта, познавача, науковця чи практика як його суб’єктивне віддзеркалення. Тобто реальною мірою віддзеркаленого, усвідомленого та визначеного в понятті явища, зокрема й сучасної конкретизованої, адресної архітектури, є глибина, ємність та достовірність суб’єктивної трансляції того, що безпосередньо сприймається суб’єктом як віддзеркалена та усвідомлена сутність об’єкта. Тому те, що формується як поняття певного конкретизованого явища, є відображення і усвідомлення суб’єктом пізнання об’єкта. Воно має пройти наукову об’єктивізацію та потребує в такому разі певного підтвердження, уточнення, зіставлення його з іншими віддзеркаленнями, актуалізуючи при цьому визначене, наближаючись до істинності, об’єктивності віддзеркалення об’єкта дійсності, розкриваючи, уточнюючи його достовірність, автентичність в пізнанні та дійсності. Тобто мірою достовірності визначення явища сучасної адресної архітектури є її віддзеркалення адресності, ідентичності, автентичності та контекстувальності, їх об’єктивного і суб’єктивного.

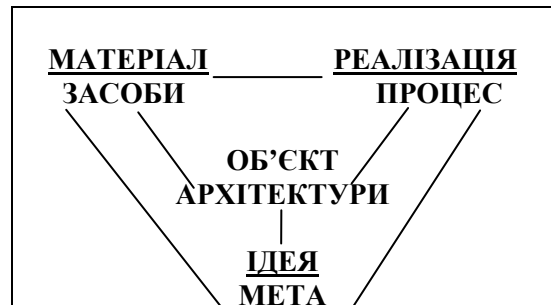
З викладеного стає зрозумілим складність сучасного формування та визначення діючого поля поняття “архітектура”, що віддзеркалює певні історичні нашарування, вплив об’єктивного та суб’єктивного (суб’єктивно деформованого) залежно від того, хто і для чого відображає і визначає понятійно явище “архітектура”, а також міру пізнання природи і сутності явища, збереженості автентичності і автохтонності. Попередньо було наведено практику діючого поля визначення поняття “архітектура”, яка показала, що в термінологічно-понятійному апараті українського архітектурознавства [7] ще й досі з радянських часів залишилися по інерції неактуалізовані визначення архітектури як “будівництво”, “мистецтво”, “мистецтво будувати”, проминаючи інші істотні, на наш погляд, сучасні властивості, ознаки, сутності явища “української архітектури”, притаманні лише їй, та такі що й є визначальними з позиції теорії та принципів термінології.

Тому для наукової достовірності спочатку розглянемо об’єктивну складову напряму визначення поняття “сучасна архітектура”, що охоплюють як загально світоглядні аспекти, так і первинні базові складові сутностей об’єкта та прояву явища сучасної архітектури, теоретичні засади сутності її буття, основних складових здійснення об’єкта архітектури, прояву єдностей первинних сутностей архітектури, визначальних форм прояву сучасної архітектури (рис. 5), а також визначення системи складових пізнання і реалізації сучасної архітектури, її узагальнене моделювання (рис. 6). Аналіз вказаного підтверджує, що стан актуалізованого визначення загальноного поняття “сучасна архітектура” та конкретизованого “українська архітектура”, виходячи з розу-

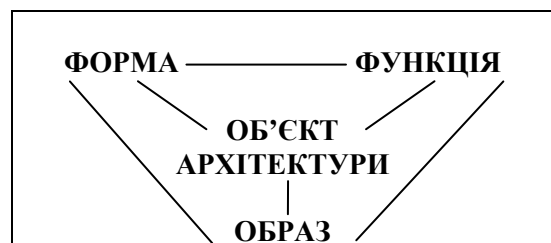
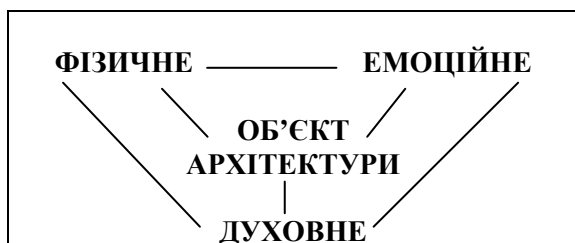
міння об'єктної складової, а також її природи і сутності та іншого, що впливає на це, є наслідком стану і розвитку об'єктивізованого наукового пізнання, а також практики досліджуваних явищ, визначенням їх місця і ролі в житті конкретного – контексті українського суспільства та змінами, що відбуваються в Україні і світі. Відповідно потрібні корекції тих загальновідомих традиційних понять відповідно до актуалізованого еволюціонуючого світу, конкретних країн, народів, культур, архітектур.

- *Основи СУТНОСТІ БУТТЯ об'єкта АРХІТЕКТУРИ*

- *Основні СКЛАДОВІ ЗДІЙСНЕННЯ об'єкта АРХІТЕКТУРИ*

- *Проява єдностей ПЕРВИННИХ СУТНОСТЕЙ ОБ'ЄКТА АРХІТЕКТУРИ*

- *Визначальні ФОРМИ ПРОЯВУ ОБ'ЄКТА АРХІТЕКТУРИ*

Рис. 5. Первинні базові складові сутностей об'єкта та прояву архітектури (узагальнене моделювання)

Після чого потрібно розглянути та актуалізувати поняття з позиції його суб'єктної складової, зокрема таке, як: ступені уявлення і пізнання суб'єкта архітектури, залежності від об'єктивних та суб'єктивних причин; багатоконтекстуальність та багатоаспектність сучасної української архітектури, залежність від конкретики її простору, часу, інформації; конкретизація адресації архітектури та умов її пізнання (своє та інше, спільне й відокремлене, однакове і різне); крім того,

врахування сучасного мірила пізнання та творення архітектури; виявлення етнокультурних типів української архітектури та її діалектів; використання зразків архітектури інших народів. Це показано на рис. 3 та рис. 5, 6.

• **Схема моделі СКЛАДОВИХ ВИЗНАЧЕННЯ (пізнання) ОБ'ЄКТА АРХІТЕКТУРИ**

• **Схема моделі РЕАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТА АРХІТЕКТУРИ**

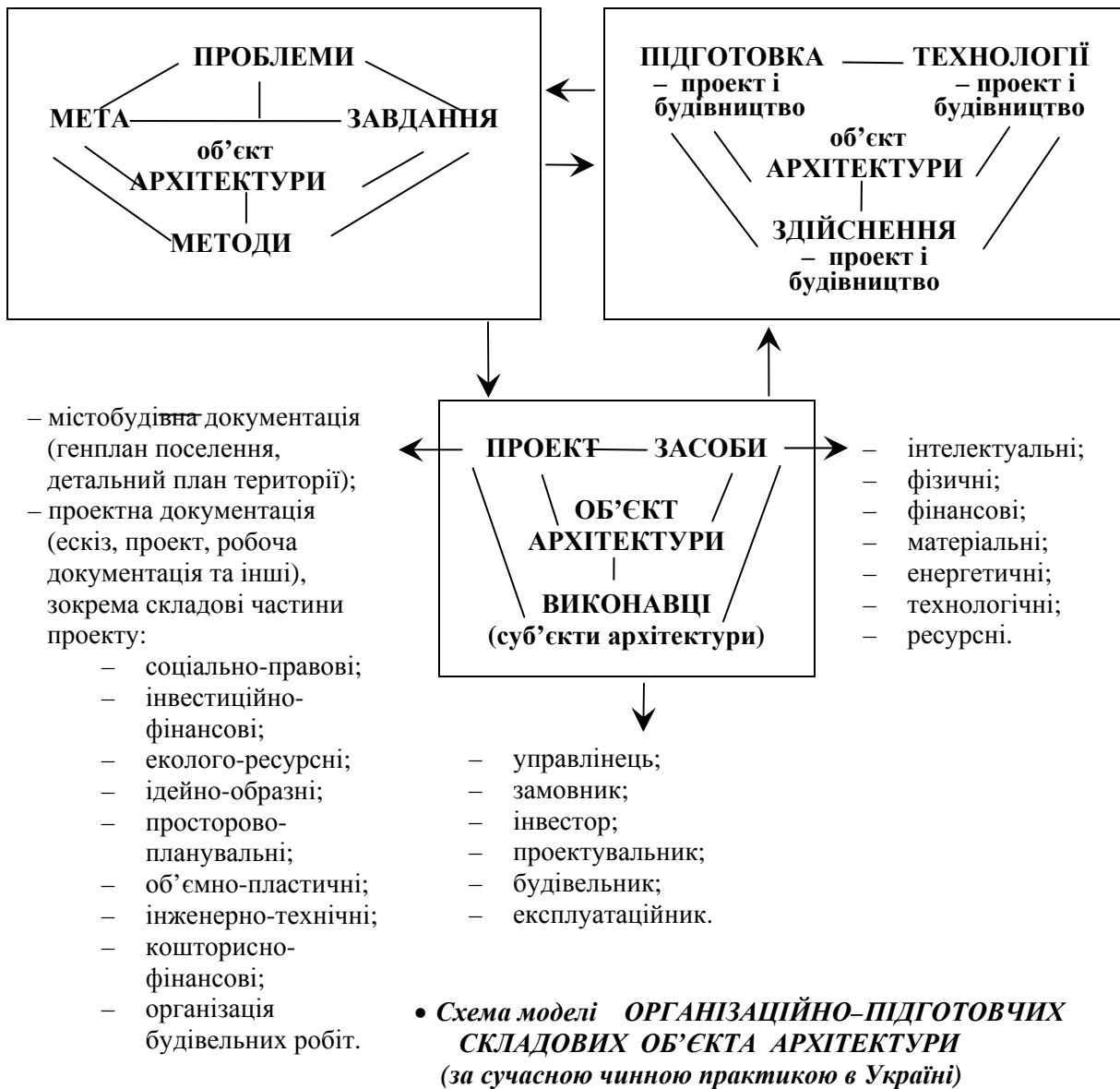

Рис. 6. Система складових пізнання і реалізації об'єкта архітектури (узагальнене моделювання)

Аналіз історичного досвіду багаторазових спроб залучити, штучно перенести чужий досвід на український ґрунт, виявляє помилковість, неефективність цих дій. Разом з тим, підтверджується потреба, доцільність та ефективність під час формування, розвитку та оновлення архітектури ґрунтуватися переважно на природному, власному, своєрідному, пасіонарному, відновлювальному досвіді України, причому враховуючи контекст людності, культури, архітектури або ж глибоко адаптовувати інший досвід. Підтверджене, можна сподіватися, надасть нового продуктивного “другого дихання” явищу “сучасна українська архітектура”, як, очевидно, й інших адресних

архітектур світу. Це ж має відбитися і в базовому визначенні поняття, явища як первинної складової наукових засад теорії архітектури.

Отже, продовжуючи аналізувати істотні загальні і конкретизовані визначення поняття “сучасна архітектура”, насамперед треба ґрунтуватися на сталих ознаках, що відповідають природі, сутності та існуванню сучасної архітектури, котрі репрезентують її істотні властивості як феноменального явища, що притаманні їй (архітектурі) і характерні, незважаючи на еволюцію та історичні процеси в усі часи, для всіх народів і культур.

Важливими новаційними ознаками сучасного етапу пізнання та творення сучасної архітектури є істотний поворот науковців і практиків від переважної парадигми, світогляду, інтересів практицизму, економіки, технологізації стилізації та типізації – до нової парадигми, світогляду, культури – екологізації, гуманізації, індивідуалізації, глибинності, автентичності, багаторівневості, відповідно, збереження культурної спадщини, ідентичності, контекстуальності, культурного і духовного відродження тощо [4, 9]. Отже, стали актуальними вирішення проблеми сучасного розвитку архітектури в напрямку конкретизації й адресності, багатогранності, автентичності, ідентифікованості, контекстуальності архітектурної культури тощо, аж до таких, як прояв багатомірних сутностей і проявів архітектури залежно від створення консенсусної ситуації (композиція ознак), що не мають внутрішнього протиріччя [1] (рис. 7).

Підтвердимо визначене рішеннями (хартіями) Міжнародної спілки архітекторів, які проголошують, що метою сучасної архітектури є : “необхідність пошуку шляхів інтеграції у світі, який являє собою ціле, що поєднує переплетені між собою частини. Тільки наслідуючи “різні шляхи”, людська цивілізація зможе продовжити розвиватися стало” (Пекін, 1999 р.); а також досягнення максимальної технологічності без втрат національної ідентичності (Берлін, 2002 р.) .

Як бачимо, в сучасних тенденціях розвитку архітектурної теорії та практики відбуваються зрушення в напрямі переходу від загальної, однакової, безіменної архітектури, яка, як стверджують глобалісти, проростає однаково на різному ґрунті – “інтернаціональної архітектури” до врахування різного контексту, зокрема й визначального: природи, етносу, культури – тобто адресної, автентичної, ідентифікованої, контекстуальної архітектури [4]. За таким новим диференційованим підходом в архітектурній діяльності, теорії і практиці віддзеркалюються сучасні тенденції щодо вияву глибинних виявів природи, сутності та існування конкретних суб’єктів архітектурної діяльності як протидії поверховій, однобоко корисної, тимчасової глобалізації за принципом “після мене хоч потоп”. Натомість стверджується одвічно глибина, локалізована, адресна, ідентифікована, контекстуальна архітектура, що існує стало у певному краї, має особливу історичну долю особистостей, громади, країн, нації – замовника, творця і користувача об’єктів архітектури, в їх визначальному, природному, етнічному і культурному контексті, конкретного простору, часу, інформації, певної країни, району, місцевості, поселення тощо (рис. 8). Визначаючи важливість вказаного як пріоритетне у сучасній архітектурній діяльності в Україні, розглянемо запропонований новий підхід більш розгорнуто.

Адресна, ідентифікована, контекстуальна специфіка явища “сучасна архітектура”

Визначимо декілька основних положень, на яких ґрунтуються розгорнуті наукові засади теорії явища “сучасна українська архітектура”.

Підкреслимо, що історична практика засвідчує: **архітектура належить до первинних адресних систем забезпечення буття, життєдіяльності, зорієнтованих на певного користувача – суб’єкта архітектури, людської спільноти:** від особи, родини до народу, нації, суспільства, що підтверджується вже, як відомо, десятки тисяч років [4, 7]. Тому необхідно сьогодні розглядати не архітектуру взагалі, а її конкретні системні прояви, з розкриттям її адресності, ідентичності, автентичності і контекстуальності. Вказане, в такому разі, потребує спеціальних наукових досліджень з розкриттям конкретики явища і проявів сучасної архітектури відповідно до певного багаторівневого існування української людності, етносу, народу, нації, їх складових, а також відповідно до природних умов (загальноукраїнських, крайових, місцевих) і культурі (національній, регіональній, місцевій тощо).

* **Схема моделі ЗАГАЛЬНОЇ СИСТЕМИ АРХІТЕКТУРИ (за ЦНДІЕП житла) 1979р. – практика СРСР.**

– домінування природно-кліматичної, соціально-економічної та технічно-нормативної складової. Модель діяла на Україні до 1991 р.

- В моделі об'єкт архітектури визначався за типовими показниками для природно-кліматичних зон та уніфікованого користувача СРСР.
- Від імені суспільства виступав знеособлений УКС, основним завданням якого було забезпечення планової кількості кв.м та мінімальної вартості типового об'єкта.
- Професійну освіту та діяльність здійснювали переважно за соціально-політичними, економіко-технічними, історико-мистецькими дисциплінами на заплановій центром основі.

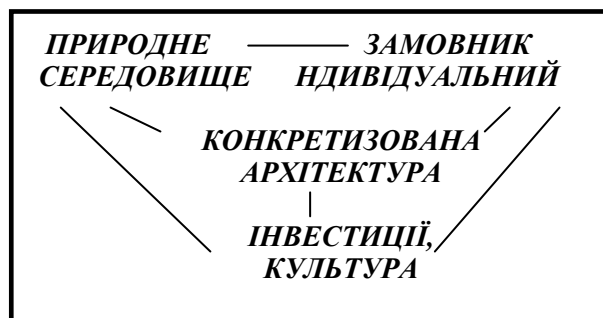

- Еволюція об'єкта архітектури, архітектурної діяльності та пізнання в Україні здійснюється від типового деконкретизованого природного, людського, культурного контексту України, до підвищення індивідуальної майстерності, престижності, техніко-естетичної якості.

* **Схема моделі КОНКРЕТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ АРХІТЕКТУРИ (за архітектурною практикою України останніх років).**

– пріоритети (конкретизувати природні, індивідуальні, інвестиційні та культурні складові). Модель діє на Україні з 1991 р.

- В моделі об'єкта архітектури конкретизовано показники природного середовища (природно-кліматичні, рельєф, озеленення, вода тощо) та замовника.
- Замовник та об'єкт індивідуалізовані, цікавить прес-тижність та якість.
- Професійну архітектурна освіту та діяльність здійснюють у напрямку конкретизації знань природного середовища, інвестиційно-культурних та естетичних вимог індивідуального замовника, використання новітніх технологій, матеріалів, закордонних зразків, менеджменту.

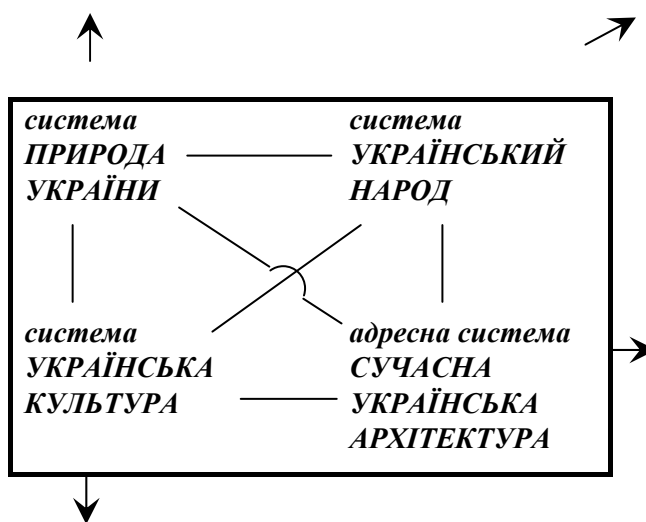
- Подальша еволюція архітектури передбачає поглиблення, творення адресної сучасної української архітектури, адаптації до екологічних, етнокультурних, інвестиційних потреб і можливостей народу України.

Рис. 7. Еволюція пріоритетів, мети і завдань пізнання та творення сучасної української архітектури

Фактологічного матеріалу вже достатньо, для наукових узагальнень, розробки теорії, передусім наукових засад. Тому в нашому дослідженні вказане базується на об'єктивно-суб'єктивній власній, неповторній історичній долі, певних тенденціях і закономірностях прояву у сутностних формах буття явища – у просторі, часі, інформації України, за традиційними ментальними – духовністю, усвідомленістю, ціннісними посланнями та естетичними вподобаннями, що також вже певним чином опрацьовано розрізнено етнопсихологами, етнологами та іншими українознавцями і потребує систематизацій в єдину наукову галузь “українське архітектурознавство”.

- **ПРИРОДА УКРАЇНИ** – одна з основних складових (природно-кліматична, ландшафтно-екологічна, ресурсно-просторова) контексту системи української архітектури, що має суттєві спільності і специфічні властивості своїх головних чинників: природних зон, ландшафту, клімату як загалом у складі Європейського континенту, так і окремо в межах України. Переважні природні кліматичні зони України – це лісостеп і степ з ландшафтами узгір'я, рівнинного і балкового рельєфу вздовж долин річок та з окремими гірськими і лісовими районами. Є достатньо місцевого будівельного матеріалу, а також сприятливий для господарства та архітектурної діяльності помірний теплий клімат. Вказане є важливою запорукою і умовою формування та розвитку адресної сучасної архітектури в природному часі, просторі, інформації.

- **УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД** – одна з провідних складових (фізично-біологічна, соціально-демографічна, етнічно-культурна) контексту системи української архітектури, що визначає суттєву адресацію своєї архітектури серед інших архітектур європейських і світових народів. Українці – один з великих народів Європи і світу – мають суттєві властиві їм якості: антропогенні, психологічні, ментальні, духовні, естетичні та інші. Народ закорінений з прадавніх часів на величезній території Європейського континенту та ідентифікується як автентичне, автохтонне, територіально-етнічно-культурне ціле (нація, народності, країни, громади поселення та ін.). Включає в себе розселені в різні часи інші етноси, які компактно проживають та взаємодіють з ним. Отже, об'єктивно існує підґрунтя цілісності, розгалуженості та своєрідності української архітектури в етнічному часі, просторі, інформації.

- **Етнічно-культурна адресація системи СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ** на рівні з природно-екологічною та соціально-демографічною складовими цілого, частин і елементів в просторі, часі, інформації за рівнями, формою і змістом об'єкта і суб'єкта архітектури і контексту України наповнює сучасну українську архітектуру визначальною адресною гуманістичною спрямованістю своєї якості, що притаманна ХХІ ст.

- **УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА** – одна з результативних складових (духовних, світоглядних, технічних, технологічних, наукових, мистецьких та ін.) контексту системи української архітектури, що поза конкретикою етносу та природи не існує. Є метою і засобом упорядження та наповнення буття народу, зокрема його життєвих простору, об'єктів і речей. Отже, українська культура – цілісна усталена система практичних, матеріальних, духовних, світоглядних, мистецьких та ін. надбань українського народу, що визріла та розвивалася на власному ґрунті природи і люду України, органічно адаптуючи зовнішні впливи та явища, віддзеркалюючи високий рівень освіченості, вихованості та моралі українців, впливає на формування цілісності та розгалуженості української архітектури за регіонами, поселенням. Саме унікальність української архітектурної культури як об'єктів і суб'єктів, прояв багатства типів і видів, передача, збагачення від покоління до покоління свідчать про рівень її розвиненості в культурному часі, просторі та інформації.

Рис. 8. Системно-контекстуальна модель явища сучасної української архітектури як підґрунтя визначення сучасного адресного, ідентифікованого, контекстуального поняття “архітектура”

Тож загальне, інваріантне, безіменне вихолощене поняття “архітектура” на сучасному етапі становлення конкретної самостійної держави Україна, її суспільства, культури, архітектури, в нашому дослідженні не розглядається, а трактується конкретизовано, адресно, з ім’ям власним, ідентифіковано як “українська архітектура”. Виникаючи, оновлюючись в контексті українській людності, в певних природі і культурі України, українська архітектура вбирає їх якості та існує в ній, формуючи і стверджуючи творців, виховуючи і надихаючи нові й нові покоління, задовольняючи їх різнобічні матеріальні і духовні потреби. Отже, українська архітектура проявляє адресні, унікальні, ментальні, духовні, естетичні та інші орієнтації, важелі та якості на суб’єкт архітектури, творця-користувача. Це, зрозуміло, стосується й інших адресних, ідентифікованих, автентичних, контекстуальних проявів сучасних архітектур: східноазійських, скандинавських, західно-європейських, африканських та інших прогресуючих, пасіонарних країн світу.

Одночасно **архітектура є похідною від потенціалу та прояву можливостей та потреб** конкретних особистостей, сімей, окремих людських спільнот – аж до народів, націй. **Вона є їх втіленням, уособленням, а також одним із істотних факторів** організації, життєдіяльності, добробуту людських спільнот, їх природного і штучного життєвого середовища, **просторовою організацією, сферою діяльності відповідно до певної мотивації, адресної, багаторівневої мотивації.** Тож, зрозуміло, “українська архітектура” не може існувати поза адресною конкретикою, що розгорнута в часі, просторі, інформації України (рис. 8). Нами буде це досліджено і докладно показано в окремому розділі щодо тенденцій контексту – сукупності обумовленостей сенсу і закономірностей прояву української архітектури.

Тобто архітектура, що репрезентує певні культуру, народ і країну у конкретному просторі, часі, інформації, має невід’ємні ознаки адресності, ідентичності, автентичності рівня розвитку, етапу культури та цивілізованості. В нашому дослідженні це українська архітектура, що репрезентує український народ, націю, природу України та українську культуру [4].

За допомогою засобів архітектури реалізують особистісні, колективні, громадські і, врешті рещт, загальнонародні, національні пріоритети, дії, результати, що забезпечує адресний, ідентифікований, автентичний, контекстуальний прояв духовних, культурних і матеріальних можливостей, орієнтирів та цінностей народу – творця . Розглянемо вказане детальніше.

Реалізація, етапи, стан і якості існування адресної архітектури, її носії

Отже, розкривши значимість визначальних гуманістичних, культурологічних об’єктно-суб’єктних властивостей та природних, сутностних, глибинних обумовленостей та впливів, зокрема й таких, як геополітичне, еніологічне та інші – аж до космічного, що суттєво впливає на адресність, ідентичність, контекстуальність творення та оновлення сучасної української архітектури, треба дослідити механізми реалізації, етапи, стан і форми існування адресної, обумовленої архітектури, її носіїв (рис. 9).

Як підтверджує аналіз історичної практики, що природно розвивається, адресність, ідентичність, контекстуальність архітектури накопичується та реалізується у процесі різних етапів її творення та оновлення: задуму, підготовки її проектування і будівництва, безпосередньо у процесі проектування, реалізації та експлуатації об’єктів архітектури (містобудування, зодчества, дизайну, ландшафтної архітектури). Вона ідеалізується та матеріалізується у мріях, описах, проектах, малюнках, будинках і спорудах, їхніх комплексах, населених пунктах, їхніх системах тощо. Тобто адресна, ідентифікована, контекстуальна архітектура існує як в об’єктивній формі, у реальному світі (матеріальний стан), так і в свідомості суб’єктів архітектурної діяльності: окремих людей, членів суспільства та їхніх груп, у громадській свідомості, менталітеті (ідеальний стан).

Адресною, ідентифікованою, контекстуальною якістю існування сучасної української архітектури, свідченням її життєздатності можуть бути при реалізації відповідних вимог: проекти та їхні реалізовані аналоги – об’єкти архітектури у різних проявах: конкретних поселеннях, будівлях і спорудах та їхніх комплексах, предметно-речовому наповненні, ландшафтній архітектурі сучасної України. Сьогодні викристалізовується, оновлює адресна, ідентифікована, контекстуальна українська архітектура як самодостатня у всіх сферах матеріального та ідеального особистого, колек-

- **ЕТАПИ ТА ФОРМИ ІСНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ** сучасної української архітектури в інформації, просторі, часі (ідеальний та матеріальний стани):
 - *дооб'єктна архітектурна атмосфера суспільства, задуми, мрії, фантазії, архітектурна культура, потреби, архітектурні передпроектні пропозиції;*
 - *підготовка проектування, визначення замовників, інвесторів, виконавців, бізнес-програми, завдання на проектування, вихідні дані, розпорядчі документи. Зіставлення потреб, культури та можливостей;*
 - *розробка проекту від ескізу до робочої документації відповідно до норм, правил, технічної, фінансової та професійної забезпеченості. Креслення, макет, візуалізація, зокрема у контексті об'єкта архітектури;*
 - *експертиза, погодження, затвердження проекту;*
 - *реалізація об'єкта архітектури (нове будівництво, реконструкція, реставрація, техпереоснащення), авторський та технічний нагляд;*
 - *експлуатація, підтримка життєдіяльності об'єкта архітектури, внесення змін, адаптація. Взаємодія об'єкта архітектури з контекстом (природою, культурою та людністю);*
 - *віртуальне життя об'єкта архітектури (фотографії, комп'ютерна візуалізація, малюнки, фільми, макети та ін.). Існування поза матеріальним контекстом.*

○ **ВИЗНАЧАЛЬНІ ОБУМОВЛЕНОСТІ**

- **Контекстуальні**
 - *природа України;*
 - *український народ;*
 - *українська культура;*
- **Глибинні зовнішні впливи**
 - *геополітичні;*
 - *еніологічні;*
 - *космічні;*
- **Природні, сутнісні прояви, власне явища архітектури**
 - *об'єктно-суб'єктивні;*
 - *матеріально-ідеальні;*
 - *формат прояву (поселення, будівлі, предмети, речі, арх. ландшафт).*

**БАЗОВІ ОБУМОВЛЕНОСТІ
ФОРМИ, ЕТАПИ, ОБ'ЄКТИ І
СУБ'ЄКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ТА ІСНУВАННЯ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ**

*(ідеальне та матеріальне,
суб'єкти та об'єкти)*

- **ТВОРЦІ ТА КОРИСТУВАЧІ** сучасної української архітектури (суб'єкти архітектурної діяльності, фахівці всіх спеціальностей та співучасники):
 - *замовники, інвестори;*
 - *організатори, управлінці;*
 - *проектувальники всіх спеціальностей;*
 - *будівельники;*
 - *експлуатаційники, користувачі;*
 - *науковці, методисти, викладачі, вихователі;*
 - *пропагандисти.*

Рис. 9. Базові обумовленості форми, етапи, об'єкти і суб'єкти реалізації та існування сучасної української архітектури

тивного, громадського, а також побутового, виробничого, духовного, культурного, ділового та багатьох інших проявах. Тобто адресні, ідентифіковані, контекстуальні якості існування сучасної української архітектури, що є її глибинною, автентичною, автохтонною суттєвою властивістю та

ознакою проявляються – формалізуються як винятково розгалужені у функціональному і змістовному призначенні, разом із поєднаністю, цілісністю всього формалізованого розмаїття архітектури як фізичного, емоційного, так і духовного світу, конкретної української людності (етнос, народ, нація) в контексті передусім конкретної природи і культури України. Розуміння і відчуття цілісності, самодостатності, адресності, ідентичності, контекстуальності архітектури виховується і передається від покоління до покоління, формуючи певний архітектурний менталітет, певну архітектурну культуру – культуру поселень, будівель та їх комплексів тощо. Тому, визначаючи сьогодні важелі вказаного, місце і роль сучасної української архітектури, її складових містобудування, зодчества, дизайну, ландшафтної архітектури, треба розглядати разом з технологічною досконалістю її адресність, ідентичність, автентичність, контекстуальність як гуманістичний, культурний, еніологічний пріоритет у розбудові нової незалежної національної держави. На цьому концентрує увагу Національна програма розвитку архітектури України, законодавчо-нормативні акти України, документи (хартії) Міжнародної спілки архітекторів, (Пекін, 1999 р., Берлін, 2002 р. та ін.).

Говорячи про пріоритети адресної, ідентичної, контекстуальної гуманізації, окультурювання пасіонарності сучасного етапу творення та оновлення сучасної української архітектури, не можна не згадати про **творців та користувачів – суб'єктів архітектурної діяльності, на чому ми наголошували під час дослідження.** Це не тільки фахівці та співучасники сфери професійної архітектурної діяльності, а й різні широкі верстви населення, що опікуються та користуються нею. Це історично підтверджено практикою народів світу та України, її культури, архітектури. Особливо потребує активізації та актуалізації суб'єкт архітектури, що ми розкриваємо детальніше в окремих підрозділах дослідження архітектури на етапі відродження України після сторіч поневолення.

Отже, проведений нами аналіз діючого поля понять явища “архітектура” та залучення для цього нових наукових підходів, де їх буде розкрито ширше в окремих підрозділах дослідження щодо вирішення актуальних проблем з піднятого питання (окремі частини розкритів фрагментарно), дає підстави визначення пріоритетних напрямів щодо визначення як феномена явища та поняття “сучасна українська архітектура”, виокремивши його з невизначеного різноаспектного, різноскладового і різногалузевого діючого нині поля формату загальних не адресних, не ідентифікованих, не контекстуальних понять “архітектура”, а й запропонувати системно-контекстуальну модель (рис. 8) як підґрунтя визначення актуалізованого, адресного, ідентифікованого, контекстуального явища “сучасна українська архітектура”. Крім того, виявлене також дає можливість розробити наукові засади щодо пріоритетних завдань, функцій і призначення запропонованого актуалізованого явища сучасної української архітектури з подальшим виявленням відповідних тенденцій і закономірностей, розробленням принципів, моделей тощо в форматі основ наукового напрямку архітектурознавства – сучасного українського архітектурознавства. Це сприятиме не тільки реалізації фундаментальних досліджень, а й отриманню актуалізованих результатів для практичної діяльності сьогодні і в майбутньому.

1. Беломєсяцев А.Б. *Філософські основи архітектури // Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України.* – К.: ЦПСМ АМУ, 2005. – 488 с. 2. Гоголь Н.В. *Об архитектуре нынешнего времени: Собр. соч. В 6 т. Т. 6.* – М.: Гос. изд. худ. лит., 1959. – С. 40–61. 3. Корбюзье Ле. *Архитектура XX века / Пер. с фр.* – М.: Прогрес, 1977. – 303 с. 4. Ксеневич М.Я. *Українська архітектура, її визначальний контекст у просторі, часі, інформації. Основи українського архітектурознавства.* – К.: Укр. акад. арх., Київ. нац. ун-т будівництва і архітектури, МП “Леся”, 2005. – 426 с. 5. *Мастера архитектуры об архитектуре.* – М.: Искусство, 1972. – 590 с. 6. *Мастера советской архитектуры об архитектуре.* – М.: Искусство, 1975. – Т. 1. – 544 с.; Т. 2. – 584 с. 7. *Національна програма розвитку архітектури України (Концепція): Звіт про науково-дослідну роботу.* – К.: Укр. акад. арх., 1993. – 63 с. 8. Попов А.Н., Шимко В.Г. *Польза, прочность, красота: Рассказы о строительной науке.* – М.: Педагогика, 1979. – 128 с. 9. *Філософський енциклопедичний словник.* – К.: Абрис, 2002. – 742 с.